

האם התגלה קברו של ריב"ל?

ד"ר מרדכי אביעם ואהרוני אמיתי

המכון לארכיאולוגיה גלילית

המכללה האקדמית כנרת

רבי יהושע בן לוי הוא אחד מגדולי חכמי התלמוד, מהדור הראשון לאמוראים, לאחר ימי רבי יהודה הנשיא. רוב ימיו חי ופעל בבית מדרשו שבלוד ובשלב מאוחר עבר לטבריה. לא רק שהיה איש חכם וגדול בתורה הוא היה גם אדם עשיר ותודות לנתונים אלו הוא חיתן את בנו עם בתו של רבי יהודה הנשיא. אין בידינו מידע מדויק היכן סיים את חייו. על פי המסורת התלמודית, עקב היותו גדול בתורה וצדיק במעשיו הוא עלה השמימה ומקומו עם הצדיקים הגדולים.

לפני מספר שנים פרסם החוקר בן ציון רוזנפלד מאמר מלומד על כך שקבר הריב"ל וזוגתו נמצאו בבית שערים והרי הוא מחותן למשפחת רבי יהודה הנשיא ואיש עשיר ועל כן סביר שנקבר בבית הקברות בסמוך לקבר רבי.

והנה, בחצר בית משפחת פילצר, בסמוך לבתי הנופש היפים הטובלים בבוסתנים וכרמים דמויי טוסקנה, במושב ציפורי, תוך כדי יישור קירות העפר, נחשף פתח למערת קבורה הסגורה בדלת אבן. מיטש, בעל הבית, יכול היה לקרוא בקלות את הכתובת הארמית החקוקה על הדלת המזכירה את שמו של רבי יהושע בן לוי. התרגשות וצמרמורת עברו בגופו של מיטש החי כבר שנים רבות בסביבתם של קברי חכמי ציפורי. הפעם היה זה ריב"ל בחצר ביתו! על המשקוף שמעל הדלת ישנה כתובת נוספת. צילום הכתובות הועבר לידיהם של ד"ר מרדכי אביעם ואהרוני אמיתי מהמכון לארכיאולוגיה גלילית במכללה האקדמית כנרת. שני חוקרים אלו כבר פרסמו לפני כחודשיים כתובת ארמית נוספת של קבורת רבנים מציפורי הקדומה.

קריאה מעמיקה של הכתובת שעל הדלת העלתה כי כתוב שם (תרגום מארמית) "זו קבורתו של רבי יהושע בן לוי הקפר (קפרה בארמית)". האות "ק" בתחילת המילה האחרונה ניתנת אולי גם לקריאה אחרת, אך בכל מקרה מדובר בשם תואר או מקצוע המתלווה לשם האדם. העובדה כי לשם נוסף גם הכינוי "הקפר" מצביעה לדעת החוקרים על כך שאין זה קברו של החכם הידוע אלא של רבי יהושע בן לוי אחר, שכינויו "הקפר" (מי שעבודתו בקטיף, כבישה או הכנה של תרופות מפירות, עלי וגבעולי צמח הצלף) נועד להבדילו מהרב המפורסם. בשלהי ימי המשנה אנו מכירים שני רבנים ששמן היה קשור לענף הצלפים. האחד הוא רבי אליעזר הקפר שמשקוף הנושא את שמו התגלה בכפר דבורה שבגולן ובנו בר קפרא. הנה לפנינו חכם נוסף שעסק בענף הצלפים.

מה היה יכול להיות כל כך מיוחד אם היה זה קברו של רבי יהושע בן לוי ההוא, הגדול? עד היום אין כל ממצא ארכיאולוגי ברור ומוכה הקשור לדמות ממשית מחכמי המשנה והתלמוד. כל קברי הצדיקים שאנו מכירים ברחבי הארץ, ממערת המכפלה, דרך קבר יוסף ועד קבר רבי שמעון בר יוחאי הם קברים

מסורתיים, כאלו שהמסורת זיהתה שם את קבורת החכם ואין לכך כל הוכחה מדעית והנה, כמעט הצלחנו לחבר בין דמות תלמודית לממצא ארכיאולוגי מוכח.

דווקא הכתובת המחוקה מעט שמעל הדלת, הביאה עמה הפתעה גדולה. וכך הצליחו החוקרים לקרוא: "זהו מקום קבורתו של רבי... וזה... ציפורין... שלום (על ישראל)". זו הפעם הראשונה שבתוך תחומה של ציפורי העתיקה אנו מוצאים את שמה, מן המאה הרביעית לספירה בערך. ציפורין היא הצורה המקובלת של שם העיר בתלמוד הירושלמי לעומת ציפורי בתלמוד הבבלי.

המחקר המקיף שמבצעים החוקרים מהמכון לארכיאולוגיה גלילית בנקרופוליס (בתי הקברות) של ציפורי מעלה אם כך שלל ממצאים מעניינים ועוד נכוננו בוודאי גם ממצאים נוספים.